

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 304 (9374) | Суббота, 1973 чыл, декабрь 29 | 1925 чылда үндэстеттинген. | Өртөз 2 көп.

Чурттуң өскө бүгү черлеринде шыккан, партияның район организациаларының амьдалына улуг тутула болуш-кун оларның өтөт-соңгудалыг конференциялары бо хүнерде республиканың чер-черлеринде болуп турар. Олар СЭКП-нің XXIV съездининг шийирлерин күөсүлүр тала-зы-биле өөсүгү чыдарда парторганизацияларның хой тала-зы ажил-чорудугазын хандыр анализтеп, оларның дуржу-газын байлашкандыг, нийтиштерин турар. Конференциялар-га райондарың экономиказын хөгжүдеринге партия органи-зацияларының удуртугазын болгаш партияның иштики ажил-дыг дугайында шыңгыр партияны чугаалар бооп турар.

Эрткен неделениң төңүрүнде Таңды, Моңгуң-Тайга, Тожу, Эрзин, Тес-Хем, Чоюн-Хемчик райондарың парторганизаци-алары коммунистерниң бедик идеякпей-биле, аажок улуг күш-ажалыг болгаш политиктиг байдалга эркиндизиниң респу-блика солуптарына дийдиаткан болгаш. Тоску беш чылдың эрткен үш чылдарының пазаның олаадаларың күөсүлүрине район бүрүз боттарының үзүңгү кыргын дээрин айтыш-кан, делегаттар беш чылдың артык иш чыдарында ама-ла аажок улуг, нэрли соругаларың шийирлер деп чүрөш бедик харыскалга-биле медресе билишкан, ама холбашыр парторганизацияларның соругаларың тодаратканнар.

Партияның район конференцияларының эгелээн үези бистин партияның болгаш чурттуң амьдалына ич чугада болушкун СЭКП ТК-ның Дээди Президиумунун болуп эрткен-биле делегаттарын турар. Конференцияларның делегаттары бүгү коммунистерниң, ажилчы чоннарының өмүзүннен ол Пленумдуг шийирлерниң база СЭКП-нің XXIV съездининг шийирлерин амьдалыраа боттадылар талазы-биле СЭКП ТК-ның болгаш оон Политбюроунун ажил-чорудугазын бүрүз долузу-биле чүлүтүрүңү, декабрь Пленумунга СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айттыганын чүлүдери болгаш түнөөлери бир үй-биле дел-тип, ону ажил-чорудуга улуртууга болдуруң, күөсүлү-ринге долу шийирлерин илергейлеп турар.

Өткөртү үениң дургузуна райондарың экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге кылдыганын чүлүр эвээш эвээс болбайн-аң. Ичинээ аажок парторганизациялар кылдыг-ганын чүлүдери болуп-чоругу-биле үнөөшканын, коммуни-стерниң кол кичээгенин шийирлериниң соругаларың уг-лаштырың турар. Ылаңгыя чамдык райондарың мал баш өстүрүрүнн база көдээ ажил-агый продуктуларын бугу-рунның талазы-биле чедип алган көргүзүлгери беш чылдың

СЫЛДЫСТЫГДА БАЙЫРЛАЛ

«Союз-13» корабльдиң
экипажын уткааны

Москва чогууда аэродром. Ааза декабрь 27-де Петр Кли-мук биле Валентин Лебедев оларын уткуур дээш космонав-тар белекээр төптүң удуртук-чулары, эртемденер, кон-структорлар, специалистер, ССР-нің ужудукчу космонав-тары, маадырларың төрел-дери, оңуктери чедерген. Космонавтар калчаар ажил-даанып, оларның космонавти-кага салышкын кандыгыл дээринин дугайында чуга-болуру билингир.

Космонавтар белекээрениң удуртукчу, ужуз чүлүдүч генерал-майору, ССР-нің ужудукчу-космонавты В. А. Шаталов «Союз-13»-түн эки-пажың космока ажилын бедик-биле үнөөш.

«Союз-13»-түн экипажы тергени, бир деминг ажил-даан. Ужудукчу программиз-м күөстөткенин, космо тек-никазын сайзыраңгайдылар-га, эртемге улуг салышкын кылдыганы — деп, ол чуга-лаан.

Ол — «Союз» дээр корабль-дериң командири бооп, космо делегениң үш улаа ужуз-кан специалистер үнөөш-дир. «Союз-13»-түн экипажың кылган ажилын долузу-биле саагарга бедик ажил кайы-хире харыскалгагы болгаш күөженишкениң болганы били-дир апар.

Петр Климу биле Валентин Лебедев ужудукчуң бүгү дургузуна корабльдиң систе-маларын хынал, оларны шеп-чеп көргөнгөн. Олар Василий Лазарев биле Олег Макаро-втиң «Союз-12» кораблыг эгел-ээн ажилы уламчылаан. Ужудукчу болган салында-ла аппараттары улам-ла сай-зыраңгайдылар турары били-дир болгаш. Корабльдиң хол-бисе болгаш автомат херек-селери-биле башкарың. Бот-тадыларга база-ла кылды со-ругалыг турар. Язы-буру билээлиг ужудукчуң үнөөш корабльдиң тускай башкарың билер космока ужудукчуңга улуг ужуз-ду-залыг.

«Союз-13» корабльдиң эки-пажы космока ужудукчуң улам сайзыраңгайдылар со-рулга-биле тускай херексел-дери ажиллап, космо деле-мениң болушкунларың ший-чип, бо талазы-биле дык-а үнөөш ажилдары кылган. Ол шыккан Петр Климу биле Ва-лентин Лебедев олар «Юри-он-2» болгаш «Оазис-2» дээр тускай херекселерин дуззы-уг-шгын тодараткан болгаш үрүлчүлүдериң ужушкун үе-зинде чугула аржыгдаларын кылдып, биологтуг бугумел-лестүрүл, көвүдүлүр шийир-лестүр. Олар медицина-биле био-логтуг хой яныш шийирлер-ин кылган.

«Союз-13» корабльдиң ужу-дукчуң үнөөш алганы дур-жулта түнөөлериң бугуар-жертменер боттарының ажи-лы-биле космо дугайында эртемни болгаш техниканы улам байлашкандар апар.

Министрлер кыргычылери СЭКП ТК-ның Чингине сек-ретары эш Л. И. Брежневтиң чугааларында тайыбырлаан чугула кол бо-далдарың чонга тайыбыр-лаар ажилды дуржулазып солушкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кеңигүнери, секретары эш П. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның се-кретары эш К. Ф. Катгушев, СЭКП ТК-ның кидистер эр-гелекчилери эштер П. А. Аб-расимов, В. Ф. Шауро чөвүл-дүл хуралды кыргычылериңе чүе чугалаан.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
А. РОМАНОВ,
СЫЛДЫСТЫГ хоорайжыгаш
(СЭТА-ның корр).

СОВЕТТЕР ЧУРТУНУҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ ЧАҢГЫС ЭВИ

Латви ССР-ге Улустарның найыралы орденни болгаш
Рига хоорайга Ленин орденни тывысканы

РИГА. (СЭТА). Декабрь 26-да Латвияның Компартиязы-ның Топ Комитетиниң болгаш Латви ССР-нің Дээди Со-вединиң каттыккан байыраг хуралыңга Улустарның найы-ралы орденни ол республикага болгаш Ленин орденни—Рига хоорайга тывыскан.

ССР Эвилелин хөгжүдүп, быжылаарыңга, социалист напайларың болгаш биче-буурай улустарың напар-лап, акы-дүмө бугуруң калы ажилдажылап быжыла-рыңга Латвияны ажилчы чо-нарның улуг ачы-ханызы, совет күрүениң экономика, социал-политиктиг, культуруг хөгжүдүлгө улуг салыш-кыны дээш база ССР-нің 50 чылын демделгери-биле ол республикага Төрөн чурттуң улуг шийирлерин тывыс турар.

Латвия ССР-нің найысала-ды ажил-агый, культура тур-гузушкунуңга, үлүшүр бугу-рулгенин хөгжүдүр талазы-биле сески беш чыл планынч даалгаларың — күөсүлүрине хоорайның ажилчы чонна-рың улуг чедикшиңгери дээш шийираткан.

Латви ССР-нің Дээди Со-вединиң Президиумунун Дар-газы В. П. Рубен байыраг хуралды ажиткан. Бистер шун-туусе совет Ада-чурттуң кай-гамчыктыг чедикшиңгери-не чоргаараларын турар бис деп, ол чугаалаан. Ол дугайың СЭКП ТК-ның Чингине сек-ретары эш Л. И. Брежневтиң СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунга ханы уткалыг чугаазында тодар-гайы-биле көргүскөн. Оон чу-гаазында айткан чүлүдөр болгаш түнөөлөр партияның XXIV съездининг шийир-лери амьдалыраа боттады-ларынга олаа ужуз-дузалыг. Бедик шапалдар бистин со-циалист Төрөн чурттуң күчүзүн сорук киришкениң күш-ажыл-биле быжылаарың, ССР Эвилелиниң улустарың бугуулап найыралың ыдыкты-биле камгалаарың даандырың турар.

Хуралды кыргычылери СЭКП ТК-ның Политбюро-ун составын СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң баштадыр хурал-дугу Президиумга сорук кириш-кениңниң сонгалар.

СЭКП ТК-ның Политбюро-ун составын СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң баштадыр хурал-дугу Президиумга сорук кириш-кениңниң сонгалар.

Богун бистер адалдыг бо-душкунуң — Латви Совет Социализм Республикага Улустарың найыралы орден-ни, а оон найысала, Рига хоорайга — Ленин орденни

тыпсырыңга холбашкан байыр-далда чыглан-дыр бис деп, Н. В. Подгорный чугаалаан. Совет Эвилелиниң Коммуни-ст партиязының Топ Комите-диниң, ССР-нің Дээди Со-вединиң Президиумунун совет чазактың өмүзүннен рига-жыларга, Латви ССР-нің бү-гү ажилчы чоннарыңга То-рөн чурттуң бедик шапал-дары дээш чуректиң ханызы-дан ниг байырың чедирерин чөпшээр көрүңер.

Ол шыкан бистин партия-ның ТК-ның Чингине сек-ретары эш Л. И. Брежневтиң дээш чүлүдери, Советтиң Латвияны алдарың ишчиле-ринге эң эки чүлүдери күзүл, чуректиң ханызыдан байыр чедирерин дамыдары меңэ өөрчүтүг-дүр.

Совет кижилерге эң-не үнө-лиг социализмниң чаалып алышкынының бирээни — Советтер чуртунун ажилчы чоннарының интернационалчы чыгыс эвээш дээш болуш Улустарың найыралы орден-биле Латви ССР-ниң шапалаң чорук ССР Эвилелин быжы-лаарың, бистин социалист күрүениң бүгү шапалары-ның база биче-буурай улус-тарының акы-дүмө бугуруңга калы ажилдажылапкың иш-ти херэңге латын улустуң

улуг салышкынын бедик-биле үнөөш ол болур. Латви улустун демиселиниң тургузукчу ажил-жигиниң ма-дырлар орунук дугайың Н. В. Подгорный чугаалаан, олар социализмниң төөгүзүңге кай-гамчыктыг арыпарың кирип, латын кызыл-адыгжылар ре-волюцияны коргус чок сол-даттары, оон беринген да-минчылари кылдыр апары-дыр мадырлар хүнериниң дем-делгенине киргенин айткан.

Латви улустун алдарың ола-ры — бистин партияны болгаш күрүениң суралыг ажилдажыларын, шийир-лаңгай шериг удуртукчулары-ны, чогаалчыларын аттарың алааш, олар Латвияны төө-гүзүңде, Совет Эвилелиниң төөгүзүңде меңгери-биле кир-ген дээрин оратор демел-гэн.

Улус ажил-агыйн, культу-раны, эртемни хөгжүдүрүң улуг ролу силерниң кай-гам-чыктыг чараш хоорайдыр — найысала Ригады ажилчы чоннарыңга олаажы турар-дыр деп, Н. В. Подгорный уламчылаан. Оон үлүшүр республиканың бүгү проду-кцианың бистин үш хире кы-яны берип турар. Хоорай бо-дунуң далай порту-биле чор-

(Уланчы 3-кү аринда).

Эстон ССР-ге Улустарның найыралы орденни болгаш
Таллин хоорайга Ленин орденни тывысканы

ТАЛЛИН. декабрь 27. (СЭТА). Эстон ССР-де өөрш-күлүг, чырык байырал кел-ген. Богун республикага Улус-тарың найыралы орденни, Таллин хоорайга Ленин орден-ни тывыскан. Совет улустар-ның найыралы болгаш акы-дүмө калы ажилдажылап быжылаарыңга, коммунист тургузушкунга Эстон ССР-нің ажилчы чоннарың кири-дир улуг чедикшиңгери дээш шийираткан.

Коштор алаа «Эстония» бо-гуч Эстонияны Компартия-зының Топ Комитетиниң бол-гаш республиканың Дээди Со-вединиң каттыккан байыр-дыг хуралы болган. Ону Э-стон ССР-нің Дээди Со-вединиң Президиумунун Даргазы А. П. Вадер ажиткан.

Хуралды кыргычылери СЭКП ТК-ның Чингине сек-ретары эш Л. И. Брежневтиң баштадыр СЭКП ТК-ның По-литбюроунун составын хур-дугу Президиумга улуг ко-дулукчуңуңуң сонгал.

СЭКП ТК-ның Политбю-роун составын СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң баштадыр хурал-дугу Президиумга сорук кириш-кениңниң сонгалар.

Богун бистер адалдыг бо-душкунуң — Латви Совет Социализм Республикага Улустарың найыралы орден-ни, а оон найысала, Рига хоорайга — Ленин орденни

национал айтырыгын шийир-леп шыдаас дийип, буржуа-зияның өмөзжикчилери чер болганга кышкычтар турган. Национализм күштери интер-национализмниң идеялары башып каалар деп, Совет кү-рүениң дайыныры кордаан. Олар ичинээ чөм эрп тур-за-даа, дөдөгөй төөгүзүңге көстүп көрбөң, аа шапал-дыг социализм күрүе бие-ки хаан империяның бу-зундуларыга тургузукчу кел-ген. Боттары башкарыңны болуу аргалы аларган улус-тар бот-болуудан ачылдымаан.

Олар харын улам каттыж-рыңче чүткүтүн салып келген. Социал чөнтүг чорукту, наци-онал дөң эргелиг болурун чедип алар күзүл-болуудан бот-тадыларың үнөөш — миллион-миллион ажилчы, таракчыларың күштерин сы-рып каттыштырыла деп чү-рени оларның медресе били-ринге революстуг идеялар ду-за чедирген.

Эң нарын социал болгаш на-ционал соругаларың рево-люцияны баштайгы башына-рында эгелээш шийирлээр ужуз бистин улустарыңга таарышкан. Большептер

национал айтырыгын шийир-леп шыдаас дийип, буржуа-зияның өмөзжикчилери чер болганга кышкычтар турган. Национализм күштери интер-национализмниң идеялары башып каалар деп, Совет кү-рүениң дайыныры кордаан. Олар ичинээ чөм эрп тур-за-даа, дөдөгөй төөгүзүңге көстүп көрбөң, аа шапал-дыг социализм күрүе бие-ки хаан империяның бу-зундуларыга тургузукчу кел-ген. Боттары башкарыңны болуу аргалы аларган улус-тар бот-болуудан ачылдымаан.

Олар харын улам каттыж-рыңче чүткүтүн салып келген. Социал чөнтүг чорукту, наци-онал дөң эргелиг болурун чедип алар күзүл-болуудан бот-тадыларың үнөөш — миллион-миллион ажилчы, таракчыларың күштерин сы-рып каттыштырыла деп чү-рени оларның медресе били-ринге революстуг идеялар ду-за чедирген.

Эң нарын социал болгаш на-ционал соругаларың рево-люцияны баштайгы башына-рында эгелээш шийирлээр ужуз бистин улустарыңга таарышкан. Большептер

национал айтырыгын шийир-леп шыдаас дийип, буржуа-зияның өмөзжикчилери чер болганга кышкычтар турган. Национализм күштери интер-национализмниң идеялары башып каалар деп, Совет кү-рүениң дайыныры кордаан. Олар ичинээ чөм эрп тур-за-даа, дөдөгөй төөгүзүңге көстүп көрбөң, аа шапал-дыг социализм күрүе бие-ки хаан империяның бу-зундуларыга тургузукчу кел-ген. Боттары башкарыңны болуу аргалы аларган улус-тар бот-болуудан ачылдымаан.

Олар харын улам каттыж-рыңче чүткүтүн салып келген. Социал чөнтүг чорукту, наци-онал дөң эргелиг болурун чедип алар күзүл-болуудан бот-тадыларың үнөөш — миллион-миллион ажилчы, таракчыларың күштерин сы-рып каттыштырыла деп чү-рени оларның медресе били-ринге революстуг идеялар ду-за чедирген.

Эң нарын социал болгаш на-ционал соругаларың рево-люцияны баштайгы башына-рында эгелээш шийирлээр ужуз бистин улустарыңга таарышкан. Большептер

национал айтырыгын шийир-леп шыдаас дийип, буржуа-зияның өмөзжикчилери чер болганга кышкычтар турган. Национализм күштери интер-национализмниң идеялары башып каалар деп, Совет кү-рүениң дайыныры кордаан. Олар ичинээ чөм эрп тур-за-даа, дөдөгөй төөгүзүңге көстүп көрбөң, аа шапал-дыг социализм күрүе бие-ки хаан империяның бу-зундуларыга тургузукчу кел-ген. Боттары башкарыңны болуу аргалы аларган улус-тар бот-болуудан ачылдымаан.

Олар харын улам каттыж-рыңче чүткүтүн салып келген. Социал чөнтүг чорукту, наци-онал дөң эргелиг болурун чедип алар күзүл-болуудан бот-тадыларың үнөөш — миллион-миллион ажилчы, таракчыларың күштерин сы-рып каттыштырыла деп чү-рени оларның медресе били-ринге революстуг идеялар ду-за чедирген.

ДЕПУТАТ
СОҢГУКЧУЛАРДА

РСФСР-нің Дээди Со-веди-ниң депутаты, Тыва АССР-нің Дээди Со-вединиң Президи-умунун Даргазы Б. Ш. Долча-ма-биле соңгукчулардың ужу-райжыгы дүүн Чалаан хоорайга болуп эрткен.

СЭКП Топ Комитетиниң де-кабрь Пленумунун, ССР-нің Дээди Со-вединиң чедиги, РСФСР-нің Дээди Со-вединиң алдыг болгаш Тыва АССР-нің Дээди Со-вединиң чедиги сессияларың түнөөлериң болгаш 1974 чылда совет ажилчыларың, таракчылары-ның база ителгелериниң мурунла салдыганы ажил-агый, культура тургузушкуну-нун соругаларың дуга-йында депутат эш Б. Ш. Дол-чама соңгукчуларга чугаалап берген.

Танды районда ССР-нің 50 чылы аттыг совхозтуг механизаторлары эрги чылды үдөп, Чаа чылды уткун тура, эрес-шудуругу улам дендеп, күп-ажылы хун бурузун бү-дүрүкчү иш-биле демделеп туралар. Ажил-агыйды тех-ника септелгеси өөсүгү үеде дык шапкычын, оон темпи-ли бедон.

Септелгеде хаара тутуңган механизаторларын аразында хүлөөнөп ажил-херэңге бердинген, ак септилдиг механизаторлар бар. Ылаңгыя эдикти-мостер Павел Федосев биле комсомолчу Оон Кызыл-оол эки ажалы дээш каш улаа нактадып келгенер. Олар дөртүк кварталда 15 септка септээр планын тур-гаш, 20-ни септөөн.

ЧУРУНКА: Павел Федосев биле Оон Кызыл-оол.

Г. СИРОТИННИНГ ФОТОУ.

Төрөөн чурттуң шаңналдарын
Тывыскан

1973 чылда чер ажилының тараа болгаш өскө-даа продуктуларын бугуруниң база күрүңгө садарын көвүдүлгениң шыга-лаан, Тыва АССР-нің көдээ ажил-агый-ның чыс муракчыларың ССР-нің Дээди Со-вединиң Президиумунун Чарамы-биле орденер болгаш медалдар-биле шаңла-ан. Бу хүнерде оларга Төрөн чурттуң бедик шаңналдарын тывыс турар.

КЫЗЫЛ
Тоску беш чылдың шийирлериң үшкү чы-лыңың чагай дүжүдүн ажаап алары дээш демиселе шыгаран үгеп, Кызыл хоорос-ветиниң совхозтарың таражылары, хоорайны транспорт бугурутелериниң ажил-дыкчалары, а ол шыкан хой-ниятиң то-дөлөкчилери дүүн СЭКП Кызыл хоорому-нун хуралдар залыга чыгып келгенер. Ажаап алышкының муракчыларың шаңналдарын алаа тывыскан.

Байыраг хуралды Кызыл хоорос-ветиниң үзүсүмүнүн даргазы С. С. Сат ажи-кан.

Кызыл хооросветиниң ажил-агыйларың таражыларың Төрөн чурттуң шыг-жымынга урга таразы арбын. Олар бо чылын күрүңгө тараа саларыңны планын барык-да 170 хуу күөтсөң. Ылаңгыя «Кок-Тей», «Сукпак» совхозтарың тара-жылары эки ажилдаан. «Сукпак» совхоз-туң муракчы комбайнери А. Ф. Пестан-ский болгаш «Кок-Тей» совхозтуң бри-гадери П. А. Фунтиков олар Куш-ажылды Кызыл Туу орден-биле шаңла-ткан. «Сельхозтехнику» Кызылда район-нар аразың каттыжышкының слес-сарь-моторниң Н. М. Зыгостев, «Сукпак» совхозтуң директору Г. С. Юртаев, СЭКП Кызыл хооромунун бирги секретары В. Б. Добромислов олар база ызыг шаңналды

алган. Шылгарангай ажилдаан. «Кок-Тей» со-вхозтуң комбайнери Ф. И. С. Оюнуу «Хүндүлүдүлүг дөмдээ» орден-биле ша-наан. Ол-ла совхозтуң директору А. И. Ло-маев база ызыг шаңналды алган. «Куш-ажылчы эрес-маадырлар чорук дээш» ме-даль-биле «Кок-Тей» совхозтуң механизато-ру М. С. Булатов, «Кара-Хаакта» Д. Ш. Голуш, «Сукпактың чолакчыны В. О. Бе-ловожов олар шаңалдыкан.

Төрөн чурттуң бедик шаңналы СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары эш Г. Ч. Ширини тывыскаан, бедик шаңнал-биле ниг байырың чедирбешкан, чаа-чаа улуг чедикшиңгериң болурун оларга күзөөн.

ЧАДААНА
Бүгү-эвилелдинг социалист чарыжыга чедип алган чедикшиңгери болгаш 1973 чылда тараа база чер ажилың өскө-даа продуктуларын бугуру болгаш күрүңгө садар талазы-биле алган хүлөөлериң күөсүлүрине күш-ажылы эрес-шудуру чоруну көргүскөн дээш Чоюн-Хемчик рай-ондан ССР-нің орденери болгаш ме-дальдары-биле ботук муракчылар шаңла-ткан. Оларга шаңналдарын Тыва АССР-нің Дээди Со-вединиң Президиумунун Даргазы эш Б. Ш. Долчама тывыскаан. Оларның аразында Куш-ажылды Кызыл Туу орден-ери «Октябрь 30 чылы» колхозтуң тра-кторион К. Д. Куулар, СЭКП-ның XXII съездин аттыг совхозтуң комбайнери Б. М. Сат, «Хүндүлүдүлүг дөмдээ» орден-ни Ийме көдээ Со-вединиң күөсүмүнүн даргазы М. С. Дакпай болгаш өскө-даа бар.

ЧУРУКТА: СЭКП обкомунун бирги се-кретары эш Г. Ч. Ширини слесари-мотор-нист Н. М. Зыгостевке орденни тывыс-тур.

ЧУРУКТА: Павел Федосев биле Оон Кызыл-оол.

Г. СИРОТИННИНГ ФОТОУ.

Төрөөн чурттуң шаңналдарын
Тывыскан

1973 чылда чер ажилының тараа болгаш өскө-даа продуктуларын бугуруниң база күрүңгө садарын көвүдүлгениң шыга-лаан, Тыва АССР-нің көдээ ажил-агый-ның чыс муракчыларың ССР-нің Дээди Со-вединиң Президиумунун Чарамы-биле орденер болгаш медалдар-биле шаңла-ан. Бу хүнерде оларга Төрөн чурттуң бедик шаңналдарын тывыс турар.

КЫЗЫЛ
Тоску беш чылдың шийирлериң үшкү чы-лыңың чагай дүжүдүн ажаап алары дээш демиселе шыгаран үгеп, Кызыл хоорос-ветиниң совхозтарың таражылары, хоорайны транспорт бугурутелериниң ажил-дыкчалары, а ол шыкан хой-ниятиң то-дөлөкчилери дүүн СЭКП Кызыл хоорому-нун хуралдар залыга чыгып келгенер. Ажаап алышкының муракчыларың шаңналдарын алаа тывыскан.

Байыраг хуралды Кызыл хоорос-ветиниң үзүсүмүнүн даргазы С. С. Сат ажи-кан.

Кызыл хооросветиниң ажил-агыйларың таражыларың Төрөн чурттуң шыг-жымынга урга таразы арбын. Олар бо чылын күрүңгө тараа саларыңны планын барык-да 170 хуу күөтсөң. Ылаңгыя «Кок-Тей», «Сукпак» совхозтарың тара-жылары эки ажилдаан. «Сукпак» совхоз-туң муракчы комбайнери А. Ф. Пестан-ский болгаш «Кок-Тей» совхозтуң бри-гадери П. А. Фунтиков олар Куш-ажылды Кызыл Туу орден-биле шаңла-ткан. «Сельхозтехнику» Кызылда район-нар аразың каттыжышкының слес-сарь-моторниң Н. М. Зыгостев, «Сукпак» совхозтуң директору Г. С. Юртаев, СЭКП Кызыл хооромунун бирги секретары В. Б. Добромислов олар база ызыг шаңналды

алган. Шылгарангай ажилдаан. «Кок-Тей» со-вхозтуң комбайнери Ф. И. С. Оюнуу «Хүндүлүдүлүг дөмдээ» орден-биле ша-наан. Ол-ла совхозтуң директору А. И. Ло-маев база ызыг шаңналды алган. «Куш-ажылчы эрес-маадырлар чорук дээш» ме-даль-биле «Кок-Тей» совхозтуң механизато-ру М. С. Булатов, «Кара-Хаакта» Д. Ш. Голуш, «Сукпактың чолакчыны В. О. Бе-ловожов олар шаңалдыкан.

Төрөн чурттуң бедик шаңналы СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары эш Г. Ч. Ширини тывыскаан, бедик шаңнал-биле ниг байырың чедирбешкан, чаа-чаа улуг чедикшиңгериң болурун оларга күзөөн.

ЧАДААНА
Бүгү-эвилелдинг социалист чарыжыга чедип алган чедикши

ЧОННУН ЧАГЫГЛАРЫН КҮҮСЕТПИШААН

журлук бис. Агыгъа уеде хойдарыны хур кыштап турар. Чайын хем уну черлерден 12 тонна ситигени кезип, белеткеп алдыны. Мал чеминиц курларыны кыштагда

четчир. Хойларга чылыг герилгезинче, чаш хураганнар-
сугну, дусту берип келдивис. ны эки эмзиреринче, витамин.

сугчир. Хойлгаа чылыг
сугу, дусту берип келднэс.
Амьднындаа хэр чуга. Ынчан
хэй хойлары мээстерэе ода-
дапп турар бис. Өм ээси Сат
Дунгар билэ дузалакч калар-
чы уруу сакмашкып турар-
лар. Ам бир сакмашкч херэк
апарган.

Малды хур-мөндө кыш ажы-
рып болурунд агаралары тур-
густуган. Хойнун массалыг
оолдашкынынын үзүндө чаш
хураганар тургузар чылыг
кажаажыгштар база белен.
Кыжы ажыглар дээр бөлүп
алган 15 тонна өдүзүсти мал-
ды чылыгында төп берип ту-
рар бис. Малдын чаш төлү
чидир чокка ажаал алыр

герилгезине, чаш хураганары-
ны эки эмзирерине, витамин-
болгаш хооткан далган, көк-си-
ген-биле эки чөмөргөсине ки-
чээлэй салып турар бис.

Нийтинин малын хур-мөндө
кыш ажыгар, он чаш төлү
чидир чокка камгалал алыр.
продуктулуун беддер талазы-
биле социалистг чарыш со-
хоотун малчынарынын орту-
зуна калбарган. Адаа кириш-
пишаан, «Улуг-Хая» совхозтон
хойжуу Кунгаажык Шыраа-
пай-биле социалистг чарыш-
тыг ажалдан турар. мек-
Ажил-иживстин байдалы эки
өйлөп союуруган, арга-сүмө-
лөс солкуп турар бис. Чарыг
турар эжим эш Шымыралы бо-

ам хүнүүн чухдаа айтырыг
чымштыг ажылымыс болуп
турар. Мооң-биле кады келир
хайан дүктү чидириг
чокка кыргып алырының
магалайлаын амыдан эгелеп
тургузарын утайгы турар бис.
Чүрчү, той кайжазын, дун-
дудуялн агаар кирер черин
кылган. Кейээ хойну кайжаа-
чылың төрүүр чүс хойга
оңаштыр 113 хураган алган.
Бо чарышты улам ыңай кыл
барттышан, кыштаглааш-
кынын улеслерги чорударың
бүгү күженишкенинвести ут-
ландырып турар бис.

М. СЕДЕН.
«Найраал» совхозтун хойжу-
зу, район Советинин депутаты

УР, ЦЫРАК

сигенин кезип, бөлүп, сараат-
таан, ферма чанында арбын
силосту, саванын белекчеп
алган бис. Нитизин-биле 3659
тонна силос, 110 тонна көк-
сиген, 300 тонна савад белек-
теттинген. Оон аңгыда ишек,
бызаа кайжааларын септеп,
сильп чыдыгылаш, чүтүлген
бис. Абдыгалдык, чүтүлген

база тургусканиар. Соңгуку-
ларыныр бо чагызларыныр бот-
тандылар дээш, районунуң
удуртур аждалдакчылары-биле
сумележиң, чоңун дилең би-
жеш, райкүүсcombe чоруткан
мен.

Бо хүнүрде инектер бызаа-
лап эгелдеш. Чаш бызаалап

СҮТКҮР, ШЫЫРАК

Анжун малы еер-еер болуп оодар-аразында сүт-баран фермасы-юлдузгалары, казыралары база шыкы үедө ажаап, олардылары-Суруң-дол, саанчалар Мария болгаш өскө-даа ажыл-ишчилер

ле кылар ажылдар ам-даа хой. Ынчангаш Уулуг-Хем рай-онунчү чогуур чедирли бо ферманын механизастаарыныче сагын салып, бо талазы-биле биске дүзүзүн чедирери түгү-ла деп бодавз мен.

Д. ЭНИК-КЫС,
«Уулуг-Хая» совхозтун
саанчызы, Уулуг-Хем район
Совселинч депутаты.

ЧАРЫШТЫҢ ТУГУН БЕДИК ТУДАР

дирер, самчыгдар чорук угаткан. Көдө ажил-агыйның чамлык тускай артегилгени боттарынын дорт хушгелзегине харысалса чок болуп, эконоимикти анализ кылбайн, үгөт болгаш өтөттү чогуур мегелзегине тургуспайн турар.

Районнун экономиказынын кол адырынын биразы — чер ажылы. Бригадаларнын, меха-

хоэста Михаил Дугар-Сүрүүн олар тилген.

Чер ажылында бар четпестерин агаар-бойдустун таарымча чок байдалына шаман болбос. Чер ажылынын култургазы кууд болуп артышпаан. Оон үжүрүлүш бок үнүштөр, чашпан үнгөн таарыла шөлдери ам-даа хөй.

Шинтпирлиг чылдын дортку кварталында техника септелгези оожум темпийи чок

низолатларини таразында чарыштын түнөлдөрү өөрчүгүч. Олар беким көргүзүлгөн чейин алтылаан. «Улут-Хая» совхозта 3. Доловчага учурун тога биринчи эки зыялаан. Механизаторлар чарышын жасаган. «Кут-акыл» совхозунун чарышын дайынды, Дөржү Мамат-ов

ниги «Алтын жол» жана «Алтын дараа», «Улут-Хаа», «Сохоз» Александр Буякин, «УТКА 25 чыда» совхозта Минчири-оол Сырбыкай, «Наймрал» сов-

д. АРКАЧАА,
«Шыныма» штаттан дашкаар
корр.

ЕР Техника септелгези

ниги шыныры кол ижженер Михаил Васильевич Хабаров Гүргүзү чыда турар.

«Уткен» совхозта септелгени «организастааны» четпес, Септелгес мастерскаяныи ишти соок. Механизаторлар дүктүг тоунуг, киде идиктиг бежи соокка чылашпайын турар. Совхоз септелгес киржи ме- ханизаторланы четпесден, «д. ветпестерини» хаамитил

болгаш зрытк кезектер зогун- даа ук совхозта дөрктүк киа- рдаа септесе зогуну 7 тра-кторнуг 4-ту, беш апланын- 2-зи септелгинин. Кызылда районлар аразынц «Сельхоз- техника» каттижышкылы бир тракторнуг септээр турган, он ам-даа албай.

д. КАРА-ОД

1970 1 22

Уран чүүл

ХӨГЖҮМ ҮЗҮКТЕЛБЕС

Хөгжүм азы музыка—чонгун сепкил-саягы. Чонгун база бир оозатый байлаа—хөгжүм. Шынап-ла тыва аялгалары дыйнап оударга, кичиниң ишти сепкил хайнып, оттуу, өрүшкүнү, кударалдык, чоргалардык он-он дамырактары ыраады бээр. «Тыва музыка» эртеги хүнүнү херелдеринге шыттыгын арыг шалыга демең—деп, субалты совет композитор Бино Мурдесиниң чугаалык-лаа уткалыг.

Кызылдың уран чүүл үчүнчүлүш хөгжүм ортуулука дегенексин. Ону дооскал кижилер республиканың барык-ла бүгү буулунарында ажылдап, хой националдык совет болгаш классиктик музыканың чон ортуулука таралып, очко ордуку илеп-лаа турар.

Учынчыге аянып аялгалар дин бажындан орай дүнеге чедир чапталып кээр. Бо улаада чүткө балгыс салбырынч отчеттүг концертинге доктап көрөи.

Хорайның музыкага сонуургалдыгы болгаш сургуулар учынчыгын концерт залы додур оудуруту. Швергин кеткенге чараагыш кыс уран чүүл үчүнчүлүш үзүсү хөгжүм херекселдериниң салбырың оттайтүг концерти эгелзериң караа. Отчеттүг элви чылдагалы болза, бо өөркемге чыгып эгелзидиң бээр, дорт айларда оларның өөркемге чүдүңүң чон мурунуга

отчетду болур. Кошертиниң бирги кезинде классиктик чогаалдар кирип турар. Дөрткү курсулар А. Саратокки, О. Рогожников, В. Веразлов баянга, Л. Митрофанова, Т. Барабанова аккордеонга, бөлүк домрачыларың ойнаары чылгаларын сепкил хайнып хулзеп алды. Ичылгыт А. Саратокки, О. Рогожников оларның күсселден бедик мергежидиңи көрүктү дораан-на эскерип каар. Олар бо чыны учынчыни дооскал, Новосибирск консерватория-зыме улай өөренир-биле улаа-ва консерваторияның бодунга болур пенеде шыгдалага кырып чорур деп турар дээрин башкылар сонуургалдык чуугаалашты.

Тыва АССР-ниң культуразың алдарың ажылдакчызы Иван Григорьевич Мининиң удуштуушаан, диржектал турары, учынчыниң улусу хөгжүм херекселдериниң оркестри концерттин ийги кезин ажиты. Оркестр А. Чыргал-болдун «Алаан-Маалы» деп симфониясында үзүдүлериң ойнай бээр, зал ыржым-на барды. Диржектал «соруналы» хойларын айы-биле аялгалар Хемчиктин чалгыттары дег билгалан, ылым-чылым-ла аялар, бирде-бирде дини-мүшкүн, кызынааштар чагы-рааны, кылсеп болгаш хосталга дээш колдудушкун хайымна-лып, шапкан эгелзидиң бээр, дорт айларда оларның өөркемге чүдүңүң чон мурунуга

кедир. Ук оркестри эртен чынып Иркутск хоорайга болган бот-тынгыр таланттарын зона көрүдөзүнө «Сибириниң эң дээр оркестрлериниң бирээ» деп ийелзени таварылга эес. Кошертке оркестр Шалавтин «Метелиш» Бояшовтун «Мөгениң алычгыш» деп бал-ледидиң «Чараш кыс» деп үзүдүңү, Булахонтун «Мээң конгулуурларым» деп чогаал-дын база-ла бедик мергежиди күссеткен. Ол ишкан бо оркестриниң үдөлгөз-биле ыры салбырынч дөрткү курсу-лары Г. Широкова Радманин-новтун «Дүш», Н. Бердаскин «Крани үлүстү» «Галда» деп ырыларын күсселдиге адыш чаксаашкылары диниңер турган. Тыва АССР-ниң культуразың алдарың ажылдакчысы С. Калинин орус үзүдүңү «Херелдеш», С. Лесогорова Беляштин «Комсомолчу баллада», «Оолдар үдүп чыдыр» деп ырыларын ук оркестрге үдөлтиришкан ыра-лааны солун болган.

Сибирде билдигир оркестр бистин республикада бар бооп турарыңа кым оорусес боор. Оң үдөлгөз-биле болгаш үдүртүкүзү Иван Григорьевичиниң оркестриниң херин бая-зымдарыңа кирген үлүг-хуу-зү канчаар-даа аажок үлүг. Ол үдүртүшкан диржектал турар оркестринге болгаш бодун-нун планнарыңа хамаарыш-тыр мынчаар додучул чууга-

лаа. — Бо оркестр ам барык-лаа тос чыл ажылалп турары бо. Оң составын чыл бүгүдө өскерилп турар. Чүте дээрге 4-ук курсулар доозуп үшүп, бирги курскы чак кижилер кирип турар болтай. Оркестрде бо хүнерде 45 киж кирип, ийи-бүрү улусу хөгжүм херекселдеринде ойнап турар. Оларның ийиңден бо өөркемге чынында II сургуулу учынчыни доозар.

Бо өөркемге чының ийги семестринде эгелзеш, үчүн-чыге тыва национал хөгжүм херекселдериниң оркестрини ажалдыр бис Алаа колдунда бо чынып, бирги курскы кирген тыва националдык сургуулар кирип, Игил, бы-лаачны, чалаан дэң черелгип тыва хөгжүм херекселдери бар. Бирээни бо-дур — дээш, Иван Григорьевич тыва үгүлзэл-лыг, турар кылдыр кылып каан, үлүг барабан-дүңгүрү көрүстү.

Солун болгаш чогаалдык кижилерде чуугаалашып оуду-раш, сепкил-саягы бестин ала чайгаар көдүрүп кээр, Иван Григорьевич Мининиң чогаал-дыктык планнарың сонуургал, канчаар карак кызыл ажыл-дал турарын көрүп, оң үдүртүп турар оркестриниң күссел-дизин дыйнаага кижилер хөгжүм ортуулука чурттап чорангыш алаар.

В. СЕРЕН-ООЛ.

У. СЕНДА-БАИРНИЦ

«Шалкычты» деп чүрүү.

«КАРА ТОМГА» ТУРАСКААТКАН

Кызылдың башкы институтунун филология факультетинде чак чырыкче үнүп турар номнарың сайгарып, оон авторун чалап алгаш, укура-лаа келзеп эрттирери чанчыл апар чыдар. Чогаалчы К. Б. Кулажы бо чынып номчукулуга «Үгү чок Улуг-Хем» деп романын ба-раалгашкан. Филология фа-культетиниң ийги курсу-чудары «Үгү чок Улуг-Хемге» (кара томга) тураскааткан со-лун келзени эрттиргенер.

Келзениң аалчымы — автор романын бежен чылдарын эгезинден бээр чынып келгени, ному бичип турар уе-инде бергелерге таварыш турганын студентилерге чу-гаалаан.

Студентилерини аразында Г. Долчан, С. Петрова чогаал-дын дугайында боттарың бодаалдары чуугаалааннар.

«Амдырал дошкун болгаш кээргел чок», «Бай оран-

тандым бар-чок дээр эвес», «Чүведө ужу-ла бар» дээн ышкан номда таварыш тур-рар мерген бодаалдары сту-дентилер чуугааланп турганын.

Келзеге тыва дыл кафе-разынып башкылары база киришкен. Филология эртем-ериниң кандидаты Д. С. Ку-лар чогаалдын дугайында бо-лаалдарын илереткен. Номдан сенажыткан үзүдүңү сту-дентилер көрүскенер. Ман-гыр кезиниң Андрей Тугуш, ээжиңи Александра Монгуш олар ойнааннар.

Б. БОЛАТ-ООЛ.

МУЗЕЙДЕ ЧАА ЭКСПОНАТТАР

Республиканың Алаан-Маал-дырлар аттыг чурт-шинчилел музейиниң төгү кидизинде бо чынып чак экспонаттар хой-буле немешкен.

Ол кидизиниң археология залында Сайн-Тыва археоло-гия экспедициясының 1965 чылдан эгелеп казып тышкан материалдарын үе-үе айы-биле дегелзеш.

Буруңгу даш чепсек үезиниң (40—14 муң чылдар мурунун-да) төрөл бөлүк кижилериниң тепсек херекселдери: даш сибиркинштер, алгы-кеш сол-рынга херектел чыгып баш-тыр даш херекселдер, черлик ангарып оудуруп алырыңа ажылалп чораны даш чепсек-тер болгаш даштан кылган со-гун молдуркутары-биле таны-жып болур. Оон дараазында бистин эранның мурунунда V—III чүе чылдарда чак даш чеп-сек үезиниң кижилериниң амдыралын көрүскен: даш балды, даш согун баштары ба-за дойдан кылгаш, эдилеп чо-раан савадарың бузунду-ларын, ол уенип кижилериниң ыш дүрбүшкүңүңдөн отту үдүрүп ап, дой сава-санга кылып ап турарын болгаш тө-рөл бөлүк кижилериниң тур-

лаан бөргүскөн фотоматериал-дарын дегелзеш. Сайн-Тыва археология экс-педициясының начальниги С. Н. Астаховтук удуштканы отрядтын казып тышкан, му-зейге дамчыдып берген мате-риалдарыңа экспонаттарын ында көрүскен.

Бистин эранның мурунунда хулер чепсек үезинде Тыванын девискеринге чурттап чоран кижилериниң амдыралыңа оң-загы чүдү болза: даш чеп-сек херекселдерин хулерден кылган чепсек херексел кы-зын үдүрүп эгелзеш.

Эрте-буруңгу кижилер ху-лерин, ак-коргулукчуну база чести үе черин дөмр дашта-рындай байдалдары ап тур-ганнар. Каа-Хеминиң Бай-Сот-тен эрте-буруңгу чес эиди-ринге ажылалп турган дой-дан кылган херекселдерин болгаш өске-лаа дой савадар-ын бузундулары төгү эрте-м-нериниң кандидаты И. И. Сун-гачевтиң бистин музейге дужааган археология мате-риалдарында бар.

Бистин эранның мурунунда, VII—III чүе чылдарда, дөмр чепсек үезинде Тывага чурт-

тал чораш кижилериниң амы-дыралыңа херелгеп чорашып хулер чепсек херекселдерин коллаан экспонаттарын иш-тинден профессор М. П. Гроз-нова болгаш төгү эрте-м-нериниң кандидаты М. Х. Ман-дай-оолга удушткан археология экспедициясының 1971 чылда Биш-Хем районун Аржаанда Улуг-Хорумдан казып тышкан материалдарын база дегелзеш. Ийи мыйымдан кылган хо-мут, каасталгага херелгеп чо-раан, хулерден шуткуп кыл-ган, дүрүң чыдып алган араа-н дүрүңүзү херексел. туды-зында черлик хаан синалып каан хулер халыш, даштан каастап синалып айт баш, ийи-бүрү хулер сугууктар өң-не солун экспонаттар болуп турар.

Оон аңгыда Сайн-Тыва экс-педицияның ажылдакчылары — археологтар И. У. Сам-бу, А. Д. Грач, Ю. И. Трифонов болгаш А. И. Мандельштам оларның отрядтарың Ша-гаан-Арыг, Чаа-Хөдүн келир үеде суг алаанга баар девис-кериңден казып тышкан со-лун-солун материалдарын дег-геренгей-биле көрүскен.

В. ЧАЛБАА.

КӨДЭЭНИН АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИНГЕ

Пермь областың үлөтүр бүдүрүлгелери-ниң он беш эң эки санитарий-профилак-торийлер бир эй иштинде көдээ ажал-агы бөдүрүлгелерини мурунчыларың эргези-ге берген.

Аалчыларын кичээлгөй болгаш сагыш чо-аашкын хулзепти. Олар эчип иш-чылгызын эртин, Барым Уралдың профес-сорларың база коз эмчилериниң сүмел-ерин алган. Ажыгыт эмиңиңиңиң эки даштанга-биле араалаштыр. Көдээ ажал-ишчилер театрларга, музейлерге ба-рып, Уралдың хоорайларың болгаш олар-ның чок-халызын төгүтү чүдүлери.

биле танышканнар.

Көдээниң мурунчыларың үдээр, най-ралдык улуз байырлаан апарган. Пермь-нин Свердлов аттыг Культура ордунуга, Лысьвенский металлургия заводунга, өске-лаа хоорайларың бүдүрүлгелеринге байырлаалы келзептир эрткелзеш. Чыл бүгүдө, күсүк хову ажылары төнгөн соон-да, заводтарың калдыкыга черлерин ко-дээ ажал-ишчилерин эргезинге бээр деп иштингелзеш.

ПЕРМЬ ОБЛАСТЬ.

А. ГОРИОНОВ,
(СЭТА-ның корр.)

БААЗАГА БОТТАРЫ КЭЭР... ИНЕКТЕР

Эртпн турар декабрь айның бирги чаргында Барым-Хем-чик районун бир чуртталка-аалдан редакцияга чагаа кел-ге.

Социалист хойу-дүрүмүң улам бажылаалың болгаш ажылың чоннарың эрге-хой-ла кыжылдыгың экижиде-ринде дугайында айтырыңы СЭП Тыва обкомунун XI пленумунга чуугаалашып көрө-ниң ийи-биле деткал чүдү-дүзүңгениң илерелдеш-тир. Ук чагааның автору Ба-рым-Хемчик районун девис-кериңде сөөлүг үеде оорзаар, арагалар, хулгаланар бол-гаш хой-иштиниң корум-чу-рум үрээр чоруктарың эвэ-жевин турганыңа хамаарыш-тыр элвиң ижиктерин айт-кал.

Оон аңгыда, чагаада бижээң чүдүдүгү хол үе районун суд-прокуратура болгаш милиция органының база дүрүңдө, эш-хууңуң сугатар дээн ыш-кан хой-иштиниң организаци-ларынч чепсес ажылалп тур-рыңче уталгаш.

Чагаада авторуң бижээни чамалк чүдүлери манай ул-та бижип көргүзүң минаа. — Бо күзүн октябрьда Куу-лар Кан-оол барык хүдүлсө Кызыл-Мажалык суурга эер-лел адыл оораткал. Алты аппаары билек шагда черилден дуза дилзеге, кым-лаа дуза-лаан. Мотошылдык кижиле-ден алгаш, суур алаанга ли-дезиниң чоругуңа, оон адыл алган кижиле Хемчик үнүңүң догелдигиниң черлеринге коз-дөг, алдырбайн барган. Ол ду-гайың дөжүрүң шагдаа ме-дээлзеге, ийнар кым-лаа бар-баа.

«Шекпэр» совхозтун хой-жузу Серээ Кууларын адыл хой ажалыңын иштисе кыл-дыр пазе кайжаалд ооралд аппарган. Оңи-даа өске-кадар чычарын мал каларар аты-гарын ооролор алган.

Районун шагдаа черашын ажалдакчыларыңа уластуң

пегелде, хомудалдарын тооп көрбөс чоруктар чөдө бар. Октябрь 25-те Кызыл-Мажал-дык сууруң «Колос» магази-ниниң чангыга тургузуп каан мотошылкың ийи кижиле аппарган, оларынч барган ууш-шолалылар метсээ чуугаалаш-тарга, суруң чөдө бээрине, мотошылдык бир бажың чангы-да тургузуп каан» тур. Ал ал-гаш дедир чоруп оорумда (электри олу дамчылар прово-дказын уштуп каан кижиле мен, ычангап оңу холелдирбээне-ниң оң) дөмгү оорлар меня су-руң манжаның келдилер. Ку-дүмүгү дүш бооп таварышкан улус меня чарып каан.

Шагдаа чериниң келгеш, ол оорларын гудуп аларын чу-гаалаарыңа, «мотошылдык тып алганында, бээр чүге келдин, моон үчүмдөсө бажыңап каар бис»—дидилер.

Милиция ажалдакчыларыңа ажыл үезинде ээриң турар, чүдүлөр бар. Күзү болган бир-изиг таварыштын дугайың районунч бир харысалгалыг удуштукуңуңе телефонна-рыңа «Шагдалар барып хы-наар, шагдаа начальнигың эвэ-тер мен. Шагдаа начальнигың-ге барып септирер»—дээш.

Авторун айткан чүдүл-дери дөгөзүң манай бижээң аямч чок. Ичангапш бо ча-гааны хынал чораш, чагааның ээзи-биле, район организаци-ларын удурут ажалдакчы-лары болгаш адыл, ийиң оораткан чамалк хамааты-лар-биле ужуражып чуугаалаш-тың.

Оорлар, хулгаланар болгаш корум-чурум үрөкчилери-биле демиселдин ам-даа кошкаа, чонунд пегелде, хомудал-дың, билдиринишкениң дүг-гөн болгаш дэштиң сайга-рың көрбөс чоруктар бо район-да черле бар дээрин дөмгө-лээр керек. Ону бадыткаары-биле чүдө чаш ижикти кор-гудуп болур.

Үстүңдө бижээниң адыл оораткан кижилериниң бирээң — «Шекпэр» совхозтун шы-

рак дээп, хойжуларың бил-рээл Серээ Кууларынч а-дылга барып ужуражырың-ка, оон хомудал улуз болду, оон чуугаал бо.

«Чал буруңгу мээң хой каларып турган адымны, суурла танымын Селен-оолдун хууза ады-биле кады Ча-паа деп кижиниң огуу оор-лааш, Алаан-Маалыңа чору-дупкан болган. Ол дугайың бөдү оңуп турду. Баймсаалга үезинде дөмгү оол келдерге таварышкан үңгөн, бистин аатырыңың эгиттимзэң хы-вээр. Бо күзүң база бир аят оораттың. Ол дугайыңда бил-диринишкениң харым чок чы-дан берген.

Сохохоон хоюн 13 чыл мал-даа келдим, бо аразында сов-хозтун 8 адыл оорлаттың. Шүттүзүң төлөп үндүм. Уру-ларын хой кижиле мен. Берге-ле боор чүдө-дир.

Малын Серээ Кууларынч бо чылгы билдиринишкени бо хүнерге чедир прокуратура болгаш милиция органының аразында чедир иштетимзэң чоруп турары тодалады. А Чапааның Виктор дээр огу-лу-га оон оорлаткан адыл суд дамчыштыр төлөттириң аларын алаа кым-даа тайыл-бырлап бөрбөң.

База бир чижек. Ак-Дову-рактын ажылдык Дүктү-Бора Чөзү-оолдун иңээ Эде-гейге бо күзүн чыткен. Ийи хонганда оон ээлери ийиңиң бажың мал согар черден та-нып алган. Ол черинч ажал-дакчылары (эргезиктин эш Монгул-оол) хуи кижилерин дужааган малың көдээ, суур Советтериниң куукоомари-ның, ветеринария ажалдакчы-ларың, пыныла-бикте-ринге үдөлзөдөн, ук малдың оп-чүдүңүң, пазымың бижээң, боттарың билкэми-биле (мал кулааны бажылаар ак-келден дугаарлар) дугаарлаан соонда согар хулзэлгелдир. А бо инектин манай кылдан киргени, чүте дугаар чокка

сокутуңаңы, оон ээлиңиң кан-чап барганы мынчага чедир тодалартымаан, оорларга ду-зулашкан бо» коллективте ажылалп турар буруңгу кижилер илеретимзэң, кеземче хойбулга оонашпаан, ам-даа хоступ ооруп турары элден-деп оон оск. калдыг түшө-дү кылларың? Инек манай бо-ду кылдашп келбэң, дугаар чокка боду сокутун бөрбөң-не болгай.

— Шагдаа чериниң началь-нигиниң орозакчызы эш Со-дун-намаг ийиңиң ужурун тып бээриниң дугайында кирген билдиринишкениң ам шүтт чит-кен боор. Бот-боттарыңа чүдүл хажыры апаардылар. Ийиңиң бажы адыраада ам-лаа хөдөөр чыдып ийиң. Боос ийиң турган болза, ам бызалаалып турган. Уруларыңың тос улус бис. Сүт чок берге чүдө-дир»—деп, Чөзү-оолдун кадыы Укаш биске чуугаалады.

Читкен болгаш оор алган малдының ээзиң эвези Кы-зыл-Мажалыңа мал хүдзеп адып базалаан ады мал оор-черден илереп кээп турары черде таварылга эес.

Бо чагааны хынал чоруп тургуздуң, декабрь 21-де «Бар-дык» совхозтун каларыңы Са-рыглар Дөгүс-ора бистин су-рагал чораш, ужураштың: — Ийи хонук буруңга чы-дирген ийиң мал баазында дугаарлаттыла берген тур. Ба-рып дузалажып коруң, дег-галарын. Оон башка оон каа-тар боор, баазың аалда инек болгай—дидиң.

Кадачың бистин мал баа-зында элериң берген, кайжа-алдып каан кезек инектерин аразындай дөңгү хуер инек-тин «ха, ха» деп чоруп туткаш, кызыл куру-биле кайжаага ба-лап аалды. Инектин кулаанда мал баазының № 04620 деп бижиктиң дугаарын кызыл-ды каан болду.

Чанамга турган бааза эрге-лекчиң эш Аткинлден: — Бо инекти кым дужаага-

ныл?—деп айттырдым.

— Которада документал-ден дилеп көрзөдөн — дээш, чоруткан, улавайн дедир кел-ди.

— Ол малдарын хүдзеп ал-ган примешик бажыңыңа дашкыңың турар. Фактура-лар бажыңыңаңа апарган а-лаа ажылалт—деп бо.

Черде эдилеп чүе. Акша-хо-рениң биле холбалыңа доку-ментилерин мал хүдзеп адыр кижилер чүте бажыңыңаңа апарып турарың? Читкен малдарың ийи чүте бааза-же улаганга азы баазыңа дугаар-ларың-биле дугаарлаттыла бер-ген турарың? Чон оорга алыс-кан малың бо кире астен тур-гаш тодаларың кээрге, проку-ратура болгаш милиция орган-нарың ажалдакчыларыңа чүте дарып дэштиң хемчегерин ал-бавал дэң ижиктең айтты-рыңар твотгустуңун кээр.

Чонунд меңээ, хомудала-рын кичээлгөй албас, олар-нын твотгускан айттырыңарын тодалар челиңиң-биле ишт-тирел бербес чүдүлөр. Ба-рым-Хемчик районун ми-ли-ция болгаш прокуратура ор-ганнарында бар деп чүвениң дараазында чижектер база-ла балдыктар. Декабрь 21-де ми-лиция чериниң дөжүрүң орз-лыңа келген хамаатылар ме-нээ мындыг чүдүлериң хому-дал чуугааладылар.

«Дон-Төмөштин» хойжуу Хомушук Бегзи:

«Бо чылдың сентябрь 10-нун дүңүзиде совхозтун үш адыл оорлаттың. Оларынч бирээни бир черде сураа ды-налды. Шагдаа ажалдакчы-лары дүгүн дузалажып улус болза дээш манай хүлүңүң кээр кижилер мен».

«Шекпэр» келген Белек-Байыр Монгуш:

«Декабрь 20-де оорлаткан ийиңиң ийи бааза черинде келген болду. Шагдаларын барып көрзөдөнчү деп чада-штың».

Моон ийиң фактылар би-жияр ам болуң. Бо районда

Оорларны

амдажытпас

оор-суук, арагалаашкын, хули-ганнашкын келер берген деп номчукулугар бодай бээр чааваас. Район организаци-лары эртин адыл кыжыл-галыңа улуз демиселди чорудуп келген болгаш чорудуп-лаа тур-лар. Чикээлзеге, Бижиктин Хааның сүт-бараан фермазы-ның коллективни «Култууралт чуртталга, үдөлгөң корум-чурум дээш» кийгырыңың эгелзекчилери болгай. Ол шым-чүзүмнүң эгелзидиңден бээр ийи чак эртен уениң дүгү-зүңа хой кижилең бо коллек-тивке корум-чурум үрзүшкени боон көрбөң. Ак-Довурак хоо-райда корум-чурум үрзүшкени, хулгаланар чорук улам эвээ-жел оор.

Үстүңдө бижээң чүдүлери-нч дээрге иштеге органыңа-рың, хой-иштини организаци-ларынч чамалк таварыла-лаада ажалдаа суургай апаар чоруктарың ажал-тал алгаш, мангыстаа чак амы-дыралды, өскөдериң күссел-биле амдыраалар күзүң үдү-дүлп турар херээ-дир. Олар-нын илередиң тыкаш, кеземче харысалгалың оларга оонар күш бо районда бар дээрин-ге бузурел улуг.

Чурттап оор сууруңа, ра-йонунга корум-чурумуну бажылаары, эргиниң артыш-кыңарың-биле эштеп чок де-миселди чорудары хамааты бурузүңүн хүдзэлгени. А СЭП Тыва обкомунун XI пленумунун «Социалист корум-чурумун улам бажылаар, ажалдык коннарың эрге-ху-дээге кыжылдыгың экижиде-ринде дугайында хулзеп алган доктаалын амдыраага бот-тандырың чер-чөдө партия, совет, хой-иштин болгаш ми-лиция, суд, прокуратура орган-нарың дорт хүдзэлгени бо-лур.

С. МААДЫ.

«Шынымы» тускай корр

Спорт

МӨГЕЛЕР

Кызылдың көдээ профтех-училищениң спорт залында учынчыниң командала болгаш хуула бирги чери дээш хос-түг хуерсине маргылаада болуп эрткен. Алаа 40 ажыг аныж мөгелер боттарыңаң күжүн шөмөжип көргөңер.

Маргылаада 45 кг чедир мө-гелериниң хуерси-биле эгелзеш. Бо дөңизге Толя Ооржак кымга-лаа октаптай, тилекчи болуп үңгөн. 48 кг (чижик дөңизге